

שם יהודי בהלכה

שמות א:א

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

בעל הטורים שם

ואלה שמות בני ישראל הבאים – ר"ת שביה שאף כשהיו בשביה שמות בני ישראל לא שינו שמותם שבשביל ד' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו את שמותם וכו' וגם כן ואלה ו' מוסיף על ענין ראשון וימת יוסף ואלה שמות שצוה להם שלא שינו שמותם ואמר להם אף על פי ששינו שמי צפנת פענח אתם אל תשנו שמותיכם.

ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה לב:ה

רב הונא אמר בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים: שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה. לא שנו את שמן ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין, לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטיס ולא לבנימין אלכסנדרי

שמות ב:י

וַיַּגְדֵּל הַיְלֵד וַתְּבַאֲהוּ לְבַת־פְּרֹעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבָן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמִּים מָשִׂיתָהוּ

דעת זקנים שם

וא"ת והלא מצריית היתה והיאך קראה בלשון עברי? וי"ל שהיא קראה בלשון מצרי שם שמשמעותו משה והתור' קראו משה בלשון עברי. ד"א שלמדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים וכן מצינו שקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח.

אבן עזרא פירוש שני שמות ב:י

שם משה – מתורגם מלשון מצרי בלשון הקדש, ושמו בלשון מצרים היה מוניוס. ככה כתוב בספר עבודת האדמה הנעתק מלשון מצרים אל לשון קדרים, גם ככה בספרי חכמי יוון. אולי למדה בת פרעה לשונינו או שאלה. ואל תתמה בעבור שאיננו משוי, כי השמות אינם נשמרים כמו הפעלים.

אברבנאל שם

הנה התבאר מזה שאמו של מרע"ה היא היתה אשר קראה את שמו משה בלשון העברית לא בת פרעה ושלא הועתק ולא תורגם שמו של משה מלשון מצרית ללשון עברית כדברי הראב"ע ושעל אמו של משה אמר הכתוב ותאמר כי מן המים משיתהו שהיא אמרה לבת פרעה הנה אנכי קראתי שמו משה בלשונו העברית לפי שאת משית אותו מן המים.

נצי"ב שם

ראיתי בשם הרב ר' שמואל נ"י במדינת בעהיים, דבלשון מצרי תיבה זו ("משה") כצורתה משמעה 'ילד', וילד המלך נקרא במדינה 'הילד', באשר הוא וילד יולד למדינה, והוא ביאור נכון. ופירשה הטעם שהוא ילד שלה. כי מן המים משיתהו – הרי הוא כאילו נטבע במים, ואין לאביו ואמו חלק בו, ואני אם הילד. וזה הענין נקרא באמת קנין האדם, כמו שביארנו בשירת האזינו (דברים לב,ו) בפסוק "אביך קנך", יע"ש. ולפי דברינו אין שם "משה" יחס לתיבת "משיתהו" אלא הענין הוא טעם על השם "משה". ומ"מ כך דרך לשון הקודש לכתוב לשון נופל על לשון, וכמו שביארנו בספר בראשית (ד,כה), עיי"ש. [והאברבנאל פירש "ותקרא" היא אמו יוכבד, וזהו נגד חז"ל בויקרא רבה (א,ג), וגם נגד הדרך ארץ שהיה לבן לבת פרעה, ועליה לקראו בשם].

רמב"ם הלכות עבודה זרה י"א:

אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן שנאמר "ולא תלכו בחקות הגוים", ונאמר "ובחקותיהם לא תלכו", ונאמר "השמר לך פן תנקש אחריהם", הכל בענין אחד הוא מזהיר שלא ידמה להן, אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו, וכן הוא אומר "ואבדיל אתכם מן העמים", לא ילבש במלבוש המיוחד להן, ולא יגדל ציצית ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין וזה הנקרא בלורית, ולא יגלח השער מכנגד פניו מאזן לאזן ויניח הפרע מלאחריו כדרך שעושין הן, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין, וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן לזקה

תוספות מסכת גיטין דף לד עמוד ב

שאלו לר"ת על מומר לעבודת כוכבים שגירש את אשתו ולא נכתב בגט אלא שם של יהדות ולא שם של עובד כוכבים והשיב ר"ת חלילה להזכיר שם עובד כוכבים בתורת משה וישראל והביא רביה מדאמר בתוספתא (פ"ו) גר ששינה שמו לשם עובדי כוכבים וגרש בו כשר וה"ה במומר דשם יהדות כשר אף לכתחלה

שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן קסט

אם אמנם שאין אני יודע לכנות אותו מ"מ ראיתי שראוי להשיב על הדבר אשר שאל שיש בני אדם שמכנים עצמם בשם הגוים ומעלתו נ"י הוכיח אותם דהרי אמרו במדרש שבזכות זה שלא שינו את שמם זכינו לצאת ממצרים והם משיבים שלזה די במה שיש להם שם יהודי לקרותם בו לעלות לתורה

וזה דבר הבל וטפשות כי בוודאי יש בזה איסור דאוריית' כמ"ש הרמב"ם בפ' י"א מהלכו' ע"ז דמקרא מלא נאמר בסוף פ' קדושים ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ומשם ילפינן בספרי דאין רשאים לדמות להם בשום אופן וכל שהוא עושה לדמות להם עובר על מה שנאמר בתור' דאסור לנו לדמות להם וכשם שאסור לנו להדמות להם במלבושם ובהילוכם ובשאר מנהגיהם ה"ה וכ"ש דאסור לדמות להם בשמם ועלינו לעשות כמו שעשו אבותינו שנאמר בהם ויהי שם לגוי גדול ודרשו חכ"ל מלמד שהיו ישראל מצויינים שם:

וביותר ביאור אמרתי הכוונה דהנ' בהיותי רב דק"ק יערגין סמוך לפרעשבורג ופעם נזדמן לי כשמסרתי המאטריקעל להשר המיועד לזה התרעם לפני ואמר כי לא נאה מה שיהודים קורין עצמם בשם הגוים ושאר כל האומות מחשיבין השמות הבאים להם מראש האומה דהיינו אונגארי' פראנצעזיא וכדומה כולם מחשיבין הלשון והשמות שלהם ואינם משנים בשום אופן כי מחזיקי' זאת להם לכבוד ולתפארת והיהודים אשר הם מקדמוני האומות קיומי העולם המה בושים עצמם להקרא בשם העצם ומשנים שמם לשם האומה' וזה להם גנאי גדול ולא הי' בפי מענה להשיב לו אבל דחיתי אותו בדברים שהגלות גורם זאת:

שו"ת צפנת פענח חלק א תשובה רעה

והרבה יש בזה להאריך עכ"פ רק דהיכי דמתרגם שמו של לה"ק בביאור שאר לשון לא איכפת לן כלל אבל אם משנה לשם אחר ודאי אסור

שו"ת מהרשד"ם חלק יורה דעה סימן קצט

שאלה אלו האנוסים שבאו מפורטוגל והיו להם שמות כשמות הגוים ואחר שבאו לבקש את ה' ואת תורתו משנים שמם לשמות בני ישראל ויש להם צורך לכתוב ממקום אשר הם יושבים ביהדותם אל המקום אשר היה להם שמות כשמות הגוי' אם לקרוביהם ואם למי שנושא ונותן ממונם אם יכולים לכתוב ולשנות שמם כשמות אשר היו להם בגיותם או אם יש חשש איסור בדבר מפני שנראה מקיים היותו עדין גוי ובלתי מודה בתורת ה' תשובה אמת כי מדת חסידות לא קאמיני' דודאי מדת חסידות הוא להרחיק האדם עצמו בכל מיני הרחקת שאיפשר ובפרט למי שעברו על ראשו המים הזדוני' אכן מן הדין נר' בעיני דבר ברו' שאין בזה חשש איסור כלל

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן 10

הנה בדבר שמות של לעז שכתבתי שאף שהוא דבר מגונה אינו איסור שלכן חזינן שכמה שמות של לעז מכל מדינה ומדינה נעשו במשך הזמן דגלות הארוך שנתחלפו המדינות, שאף שמסתמא צווחו מתחלה נשתקעו השמות בין ישראל עד שנקראו כבר לשמות ישראל ובשמות נשים הם ביותר אצלינו שאנו מבני אשכנז הם משמות אשכנז ומגולי ספרד הרבה שמות משל ספרד וגם גאוני עולם מגדולי הראשונים כבעל המ"מ ששמו היה רבינו ווידאל וכמה גאוני כדמשכחין בתשובות ראשונים וגם שם מיימון אביו של הרמב"ם כנראה שהוא שם לעז, שלכן ח"ו לנו לומר שלא עשו כהוגן דאחרי שכבר נתרגלו ישראל באלו השמות אין בזה שייכות לטעם הגנאי ואין לשנות לקרא שם בנו או שם בתו על שמות הזקנים והזקנות שנקראו בשמות לעז שהוא ענין כבוד המשפחה אף שהם מדור הקודם שעכ"פ איכא עליו לכבדם וכ"ש כשיש עליו לקרא על שם הוריו ממש שחייב בכבודם וגם בדברי חז"ל במדרשים איתא שקורין עכשיו הבנים והבנות ע"ש דורות הקודמים צריך לקרא כפי השם שנקראו אף שהוא שם לעז בלא שינוי. ולכן כשתלד אשתך תחי' בשעה טוב /טובה/ ומוצלחת והולד תהיה בת תקרא אותה על שם אמך ע"ה. אבל מכיון שאמך ע"ה מתה צעירה בימים וגם שלא כדרך סתם מתים יהיה כדאי לקרא משמות אמך רק שם גיטל, כי שם דריזל בהוספת הדלת לא ידוע לי איזו שם הוא ובלא שום מובן, ולהוסיף עוד שם משמות הצדקניות שבקראי שלדעתי היה טוב אם אפשר בשם חנה ותקרא גיטל חנה, וגם יש לקרא גם חנה גיטל, ואין קפידיא בזה.

ומה שמשמע ממכתבך ששם צפרה הוא מלשון צפור לא מסתבר אלא יותר נוטה שהוא מלשון השקפה ומלשון נהורא אך שאיכא גם רמז לצפור, וגם שם פיגא אינו שייך לפיגל אלא כשהוא קצור לשם פיגל אבל כשנקראת פיגא אינו ענין לשם פיגל והוא מכוונה אחרת שלא ידוע לנו מקור שם זה.

ובאם ליכא שום טעם לשום שם יש ודאי לבחור בשם אחד מהנביאים והצדיקים שבקראי או למי שהכרנוהו בדור זה לצדיק וגאון ואף כשהוא חי.

והנה בעצם הא מצינו הרבה שמות של אמוראים שנקראו בשם דארמית כגון ר' פפא ור' זביד ומר זוטרא ומר קשישא ומר ינוקא ועוד הרבה ומהגאוני רובם נקראו בשם ארמית, אך אולי יש לומר דארמית שאני כדאיתא בירו' סוטה פ"ז ה"ב לא תהא לשון ארמי קלה בעיניך שהרי הוא נמצא בתורה ובנביאים ובכתובים, וגם עיקר הגמ' דבבלי וירושלמי הוא בארמית ותרגום אונקלוס הוא בארמית והקדיש הוא בארמית שלכן אולי גם השמות עדיפי, וגם הרבה שמות דארמית היו בעולי בבל ושמות אנשי כנה"ג = כנסת הגדולה = היו רובן דארמית ואף שאיתא במדרשות שלא היו שמותיהן נאים לא משמע שהוא בשביל שהיו ארמית וגם לא נאמר שם בלשון גנאי אלא לומר שם לענין המעשים שהיו טובים שזה מיפה את הכל.

והנה יש מקום לומר דזה ששיבחו חז"ל ויק"ר ל"ב בגלות מצרים שלא שינו את שמותן הוא לקודם מתן תורה שלא היה היכר גדול בשביל קיום המצות דבני נח ובפרט שחלק גדול מישראל עבדו ג"כ ע"ז ורובן לא מלו את בניהם עד סמוך להגאולה כשהיו צריכין לאכול הפסח שמל אותן יהושע ומשמע שהיה רוב גדול לבד שבט לוי שהם מלו את בניהם כדכתיב ובריתך ינצורו בברכת משה ואף שפרש"י על אלו שנולדו במדבר היה זה גם במצרים כמפורש במדרשות, שלכן בשביל האמונה שיגאלו ורצו שיהיו ניכרין שהם ישראל הנהיגו להקפיד שלא ישנו את שמם ולא ישנו את לשונם ומטעם זה שייך זה להגאולה משום שבשביל אמונת הגאולה הקפידו על זה, אבל אחר מתן תורה אין לנו חיוב מדינא וגם לא מעניני זהירות ומוסר אלא מה שנצטוו התרי"ג מצות לדורות והמצות שנצטוו לשעה וכפי שנאמרו בתורה שבעל פה ולכן לא הקפידו ע"ז רבותינו דהא אף עניני זהירות ומוסר ומעלה נמי נאמרו מסיני עיין בריש פרקי אבות ברע"ב ולא היה זה בקבלה שכן איכא מעלה גם אלאחר מתן תורה אלא שבזכות זה נגאלו אבותינו שאפשר לפרש שהיה מעלה ודבר טוב רק אצלם כדלעיל ולא אחר מתן תורה. ואף שמסתבר כן מסתפינא לומר זה בלא ראיות גדולות. ידידו, משה פיינשטיין.